

ZAHARIA COVACEF

RAPORT PRELIMINAR PRIVIND CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN SECTORUL V AL CETĂȚII CAPIDAVA [Campaniile din anii 1975, 1976 și 1978]

Cercetările de pînă acum de la Capidava au lămurit o serie de aspecte ale vieții din epoca feudalismului timpuriu¹. Cît privește epoca romană, săpăturile practicate au confirmat doar ultima fază de refacere, cînd, după marea distrugere din sec. VI e.n., castelul își reduce suprafața la un sfert din perimetrul cetății².

Bordeiele populației străromânești, construite între secolele IX—XI, în trei etape, au distrus și răvășit nivelele romane; ceramica feudal-timpurie ieșind la iveală odată cu cea romano-bizantină și nu de puține ori

aceasta din urmă apare deasupra, fapt ce îngreunează foarte mult cercetarea la Capidava, determinînd și un ritm mai lent.

Sectorul situat în colțul de est al cetății a fost cercetat în campania din anul 1955³.

În anul 1975, cînd am fost cooptată în colectivul de lucru de la Capidava, condus de Radu Florescu, am primit sarcina continuării cercetărilor în sectorul V al cetății.

Întreaga suprafață a sectorului s-a împărțit în carouri de 5×5 m, notîndu-se cu litere pe latura de sud-est (J, K, L, M, N) și cu cifre pe latura de nord-est (77, 76, 75, 74).

Prima operație presupunea demontarea zidurilor celor 13 bordeie, apărute în săpăturile anterioare, care lămuriseră problemele legate de etapele de viață din feudalismul timpuriu, cărora le aparțineau⁴, și adîncirea pînă la ultimul nivel roman de locuire.

³ După o întrerupere de 6 ani, Academia R.S.R. a hotărît redeschiderea șantierului de la Capidava, motiv pentru care a pus la dispoziția colectivului utilajul necesar pentru executarea unei săpături conștiincioase. La încheierea campaniei s-a raportat că din această suprafață, de aproape 500 mp — notată convențional—sectorul V — s-a scos tot ceea ce Capidava cuprindea ca document istoric pentru epoca feudal-timpurie, cf. Gr. Florescu, *Capidava I*, p. 151—159, 162.

⁴ În cercetarea mai veche s-a stabilit că cele 13 bordeie sînt din două etape de viață, cf. *Capidava I*, p. 135—245.

¹ Rezultatele cercetărilor sînt publicate într-o serie de rapoarte publicate de Gr. Florescu în Dacia și, mai nou: Gr. Florescu, *Săpăturile de la Capidava*, în *Studii*, 1, 1949; Gr. Florescu și colaboratorii, *Capidava. Raport asupra activității din 1956*, în MCA, 5, 1959, p. 555—564; Gr. Florescu și R. Florescu, *Săpăturile arheologice de la Capidava*, în MCA, 6, 1959, p. 617—627; Gr. Florescu, R. Florescu, Gl. Ceacalopol, *Săpăturile arheologice de la Capidava*, în *Materiale*, 7, 1960, p. 571—581; Gr. Florescu, R. Florescu, Gloria Ceacalopol, *Săpăturile arheologice de la Capidava*, în *Materiale*, 8, 1962, p. 693—704; R. Florescu, N. Cheluță-Georgescu, *Săpăturile de la Capidava*, în *Pontica*, 7, 1974, p. 417—435. Cercetările de pînă în 1957 sînt sintetizate în volumul: *Capidava. I. Monografie arheologică*, București, 1958, de Gr. Florescu, R. Florescu și P. Diaconu. În afara rapoartelor au apărut o serie de studii privind diverse materiale arheologice: inscripții, ceramică, sau cu privire la unele probleme administrative, militare etc.

² Gr. Florescu, *Capidava I*, p. 15.

De la început putem spune că cele trei campanii de săpături arheologice (1975, 1976 și 1978), în care s-a lucrat cu forță de lucru minimă (echipe de 8—10 elevi), au lămurit o serie de probleme, dar au deschis totodată noi semne de întrebare. În primele două campanii s-a lucrat în carourile: J 75, J 76, J 77, L 75, L 76, L 77 și N 75, N 76 și N 77; iar în vara anului 1978, în carourile: K 76, L 76, M 76, M 77 și N 77.

Prima descoperire notabilă: în caroul N 75 am surprins podina unui bordei (notat B 196), cu vatra în partea de vest. Nu am putut găsi pereții acestui bordei, distruși desigur de bordeiele din jur ce aparțineau unui alt nivel de locuire. Materialele pe care le-am găsit aici (fragmente ceramice decorate cu striuri în val, resturi osteologice), dar mai ales faptul că bordeiul a fost distrus parțial de celelalte — mai târziu —, pledează pentru încadrarea lui în cel de al II-lea nivel de locuire din perioada feudalismului-timpuriu (sec. IX e.n.)⁵.

În caroul N 76, deasupra unui zid ce se profilează pe direcția sud-nord a fost descoperită o gardină ce a aparținut unui bordei (B 14) ale cărui dărămături au fost surprinse și în caroul N 77, lângă zidul de incintă. Înălăturînd dărămăturile am descoperit: fragmente ceramice feudal-timpurii, amestecate cu altele din epoca romano-bizantină, cărămizi, fragmente de sticlă — de la vase a căror formă nu poate fi determinată și de la geamuri. Tot aici s-a găsit un instrument, în formă de trapez prelung, dințat la capătul lățit, utilizat la trasarea striurilor pe vase⁶. Apariția acestui instrument în așezarea feudal-timpurie de la Capidava este deosebit de însemnată. Adăugăm la aceste descoperiri și două monede: una de la Valens (364—375), apărută lângă zidul pe care se afla gardina și alta, scoasă din dărîmă-

tură, a cărei circulație merge pînă în anul 537 e.n. (Justinian)⁷.

Înlăturînd resturile bordeiului nr. 14, în carourile N 77 și N 76, la o adîncime de 0,80 m. s-a descoperit podina lutuită a unui alt bordei, notat B 209. În latura dinspre nord-vest a acestuia a fost surprinsă vatra bordeiului nr. 12 — săpat încă din anul 1965.

În stratul de moloz de deasupra acestei podine (B 209), am găsit o monedă de la Constans (341—346). Faptul că bordeiul 209 îl tăia pe B 12 — considerat a aparține primului nivel — ne îndeamnă să-l considerăm mai nou decît acesta. În situația creată astfel, putem vorbi — în sectorul V al așezării — de existența a trei nivele de locuire pentru perioada feudalismului timpuriu.

În campania din anul 1955 fusese scoasă la lumină o construcție semicirculară lângă zidul de incintă — în caroul L 77, conform numerotării actuale — considerată a fi un turn de apărare din epoca tîrzie a cetății. Cercetările întreprinse de noi au dus la descoperirea, în acest punct, a unui *hypocaust* și a unui *prae-furnium*. În *prae-furnium* am găsit o monedă de la Arcadius (emisă între anii 402—408 e.n.), dovadă a faptului că la începutul secolului V e.n., construcția funcționa (sau urma să fie pusă în funcțiune).

În secțiunea J, situată de-a lungul zidului de incintă dinspre nord-est — curtea F — a fost surprinsă o podină ce urcă dinspre est — din caroul J 76 — unde are o adîncime de 2 m, spre nord — pînă în caroul J 75 — unde ajunge doar la 0,50 m adîncime. Podina este de fapt nivelul de călcare ce se prezintă în pantă datorită dărîmăturilor care l-au adîncit înspre est. La întretăierea carourilor J 77 și J 76 s-a degajat un zid din piatră cu mortar — lat de 0,50 m — perpendicular pe zidul de incintă. Lângă acest zid, spre est, a fost descoperită

⁵ G. Florescu, *Capidava I*, p. 159.

⁶ Dimensiuni: L: 12,45 cm, l: 2,35 cm și grosime: 0,50 cm.

⁷ La determinarea monedelor m-au ajutat colegii Radu Ocheșeanu (pentru monedele descoperite în campaniile din anii 1975 și 1976) și Vertan Antoneta (pentru monedele descoperite în anul 1978), cărora le mulțumesc și pe această cale.

o amforă cu coaste, pe un strat de cărbuni (Din interiorul amforei s-au recuperat boabe de grâu). În aceeași secțiune — J — s-a descoperit, la adâncimea de 0,86 m, un dolia de dimensiuni mari (Diametrul maxim la gură este de 0,60 m, iar în interior de 0,41 m). La golirea vasului s-a scos o cantitate mare de pietre, de diferite mărimi, căzute din zid, cărămizi, fragmente ceramice și de sticlă (provenind de la geamuri) și foarte multe oase de rozătoare mari. Potrivit acestor mărturii (amfora, zidul, vasul de provizii), complexul a dăinuit pînă în sec. V e.n.

Zidul apărut în caroul J 76 — pe care l-am notat „c” — se continuă în caroul K 76 unde se întilnește, într-un unghi drept, cu un alt zid, notat „d”, distrus spre nord-vest de construcția bordeiului nr. 4. La degajarea zidului „c” s-a găsit o monedă de la Claudius II (268—269 e.n.).

În secțiunea N — carourile N 76 și N 77 — s-a degajat zidul orientat sud-nord (notat cu „a”), construit în *opus mixtum*: pe o înălțime de 0,80 m sînt patru rînduri de pietre de calcar (ocupînd 0,50 m înălțime), urmate — în partea de jos — de cinci rînduri de cărămizi. Urmărind zidul spre sud constatăm că pe o lungime de 2,05 m acesta are lățimea de 0,75 m, după care se întreprinde pe o lungime de 1,75 m, pentru a reapărea (de la ultimul rînd de cărămizi din partea inferioară, în jos) — cu lățimea de 1 m de astădată — și a continua încă 2,60 m pînă la incidența cu zidul de incintă. Porțiunea întreruptă a fost la un moment dat închisă cu chirpici (avînd dimensiunea: 50×35×15 cm), acum căzuți și distruși. Din această zonă s-a recuperat o mare cantitate de piroane și scoabe de fier, precum și bucăți de tencuială colorată.

La distanța de 6,40 m de zidul cortinei G, paralel cu acesta, a apărut un alt zid, legat cu pămînt, lat de 0,55 m, în unghi drept cu „a” — notat de noi „b”. Între cele două ziduri, la —0,80 m (comparat cu zidul „a”), s-au găsit foarte multe fragmente de amfore, întregibile, olane și țigle căzute și un

alt chiup, mai mic decît precedentul, dar și el plin cu pietre, cărămizi, olane, fragmente de amfore și de geamuri, piroane și bucăți de tencuială colorată. Lîngă gura acestui dolia s-a găsit o monedă de la Filip Junior (244—249 e.n.). În exteriorul lui „b” (la nord), la adâncimea de 0,15 m (raportat la „b”, sau de 0,70 m — raportat la „a”), s-a găsit un fragment de *umeralia* (din fier), dintr-o lorică⁸.

Săpăturile au scos la iveală și alte ziduri. Astfel, în carourile M 77 și M 76 a apărut zidul „e”, perpendicular pe cortina G și paralel — și identic — cu „a”. Deasupra lui, lîngă zidul de incintă, s-a descoperit vatra unui cuptor, înconjurată cu un șir de pietre, ce a aparținut desigur bordeiului nr. 13. În jurul vetrei se aflau fragmente de vase, întregibile, databile în sec. X e.n. La demontarea bordeiului nr. 13, în zona de lîngă vatră, s-a găsit între pietre o monedă de la împăratul Vasile II (976—1025)⁹.

Zidurile construcției deservită de hypocaust au fost notate: „g” (în caroul M 77) și „h” (în carourile L 76 și L 77), acesta din urmă continuat cu zidul „i” (în caroul K 77).

Curățind bordeiul nr. 6, s-au depistat alte ziduri — a căror destinație va fi lămurită în campaniile viitoare. Semnalăm doar găsirea, sub podina bordeiului, a trei monede de la Constans (337—341 e.n.).

Pe nivelul la care s-a oprit săpătura în campania din vara anului 1978, am găsit o mare cantitate de cărbuni, de birne carbonizate — mai ales lîngă zidurile de incintă, ale căror pietre sînt puternic arse — de incendiu — la acest nivel.

Rezumînd situația din teren la ora actuală putem emite cîteva concluzii:

⁸ Fragmentul, format din plăcuțe mici, a fost curățat la laborator și urmează să fie remontate plăcuțele.

⁹ O monedă de la împăratul Vasile II a fost găsită în campania din anul 1955, în bordeiul nr. 6, al cărui zid — acum — s-a năruit peste cel al bordeiului nr. 13. Grigore Florescu, *Capidava I*, p. 147—148.

Zidurile „a” și „e” sînt contemporane și aparțin unei etape mai vechi de locuire. Ele închideau o încăpere mare, avînd o intrare cu lățimea de peste un metru și jumătate; descoperirea chiupului în această încăpere, dimensiunile ei, cantitatea mare de amfore fragmentare, distanța față de poarta cetății ne fac să presupunem că era utilizată drept magazie pentru păstrarea proviziilor, la fel ca și încăperea de lingă curtea F (formată de zidurile „c” și „d”), unde s-a găsit celălalt vas de provizii. Moneda de la Filip Junior (244—249 e.n.), găsită lingă gura chiupului din prima încăpere (dintre „a” și „b”), ne indică perioada de funcționare a magaziei. După cum se știe cetatea a fost distrusă de goți în timpul invaziei din anul 248 și refăcută în a doua jumătate a aceluiași secol¹⁰. În sectorul nostru a fost surprinsă această refacere: astfel, primei încăperi i se adaugă zidul „b”, iar la a doua în-

căpere este refăcut zidul „c” — unde s-a găsit moneda de la Claudius II (268—269 e.n.).

Într-o etapă următoare, ușa din zidul „a” este închisă cu un perete din chirpici; etapa aceasta corespunde nivelului de călcare surprins la adîncimea de 0,15 m, în afara zidului „b”, pe care a fost găsit fragmentul de *umeralia*.

Unei alte etape — aparținînd secolului V e.n. — i se circumscrie funcționarea hypocaust-ului.

Sfîrșitul secolului V și începutul secolului VI e.n., îi corespunde marea distrugere, documentată și în acest sector, în urma căreia castrul își restrînge suprafața de locuire la un sfert din perimetrul cetății din sec. II e.n. Ținînd cont și de acest ultim nivel roman — de puternică distrugere și de incendiu — avem, pînă acum, în sectorul V al Capidavei, cinci nivele pentru o perioadă cuprinsă între sec. III e.n. și pînă la începutul sec. VI e.n.

¹⁰ *Capidava, I*, p. 14.